

Jerzy Adamczyk

Praktyki pobożności ludowej ku czci Najświętszej Maryi Panny w sanktuariach maryjnych w Polsce : aspekt kanoniczny

---

Salvatoris Mater 17/1/4, 219-237

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Od dawien dawna istniały w Kościele miejsca święte zwane sanktuariami, lecz brak było w tej kwestii stosownych norm kanonicznych. Dopiero w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r. ustawodawca powszechny, uzupełniając tę lukę, zamieścił po raz pierwszy normy regulujące tę ważną dziedzinę życia Kościoła. Trzeba dodać, że *w nowym Kodeksie prawa kanonicznego sanktuaria cieszą się wyjątkowym uznaniem prawnym, co wskazuje na ich doniosłe znaczenie duszpasterskie na danym terenie*¹.

Wśród sanktuariów jest wiele poświęconych Matce Bożej. W swoim magisterium papież Jan Paweł II często odnosił się do sanktuariów maryjnych, dostrzegając w nich miejsca szczególnej obecności Matki Bożej w życiu Kościoła. Według niego stanowią one część dziedzictwa duchowego i kulturowego narodów, są to wybrane miejsca, w których wierni mogą pogłębić swoją wiarę i spotkać się z Bogiem i Matką naszego Zbawiciela².

W encyklice *Redemptoris Mater* Jan Paweł II pisał o swoistej «geografii» wiary i pobożności maryjnej, która obejmuje wszystkie miejsca szczególnego pielgrzymowania Ludu Bożego, który szuka spotkania z Bogarodzicą, aby w zasięgu matczynej obecności Tej, «która uwierzyła», znaleźć umocnienie swojej własnej wiary³.

We wszystkich sanktuariach pielgrzymi mają prawo otrzymać obfitsze środki zbawienia przez gorliwe głoszenie słowa Bożego, przez odpowiednie ożywienie życia liturgicznego, zwłaszcza przez celebrowanie Eucharystii i sakramentu pokuty oraz przez pielęgnowanie zatwierdzonych form pobożności ludowej⁴.

Ks. Jerzy Adamczyk

Praktyki pobożności ludowej ku czci Najświętszej Maryi Panny w sanktuariach maryjnych w Polsce. Aspekt kanoniczny

SALVATORIS MATER
17(2015) nr 1-4, 219-237

¹ CONGREGAZIONE PER IL CULTO DIVINO, *Orientamenti e proposte per la celebrazione dell'anno mariano* (3 aprile 1987), 73, „Notitiae” 23(1987) 342-396, tekst polski: KONGREGACJA KULTU BOŻEGO, *Wskazania i propozycje obchodu Roku Maryjnego*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej” 43(1988) nr 1-2, 53-94 (dalej: *Orientamenti e proposte*).

² Por. TAMŻE.

³ JAN PAWEŁ II, *Litterae encyclicae Redemptoris Mater* (25 marti 1987), 28, „Acta Apostolicae Sedis” 79(1987) 361-433 (dalej: RM); por. *Orientamenti e proposte*, 73.

⁴ Por. kan. 1234 § 1.

Problematyka praktyk pobożności ludowej w sanktuariach maryjnych w Polsce z punktu widzenia prawa kanonicznego nie była poruszana w literaturze kanonistycznej, podobnie jak niewiele jest opracowań w polskiej myśli kanonistycznej w ogóle odnoszących się do sanktuariów.

W tym kontekście zasadnym wydaje się podjęcie tej tematyki. Przedmiotem niniejszego artykułu będzie ukazanie podstawowych zasad prawidłowej pobożności maryjnej, następnie zostanie omówiona kwestia czasu nabożeństw maryjnych w polskich sanktuariach maryjnych, by na koniec przedstawić zagadnienia form pobożności ludowej w wymienionych ośrodkach pielgrzymkowych.

1. Podstawowe zasady prawidłowej pobożności maryjnej

Chcąc wyjaśnić główne zasady pobożności maryjnej, trzeba najpierw ukazać, czym jest pobożność jako taka oraz, czy jest ona kategorią prawną, tzn. czy może być regulowana przez przepisy kanoniczne.

Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris Mater* pisze o duchowości maryjnej i odpowiadającej jej pobożności, które znajdują przebogate źródła w historycznym doświadczeniu osób i wspólnot chrześcijańskich. W innym miejscu odróżnia „naukę wiary” od „życia z wiary”, które jest autentyczną duchowością⁵. Wolno wnioskować, że według papieża duchowość bardziej dotyczy sfery intelektualno-przeżyciowej i motywacyjnej, zaś pobożność jest idącą za tym praktyką życia motywowanego wiarą⁶.

Na temat relacji duchowości do pobożności wyraźnie mówi *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*: *Termin «zewewnętrzne praktyki pobożności» [...] oznacza różne zewnętrzne praktyki pobożności. Są nimi np. teksty modlitw i pieśni, stosowanie się do okresów liturgicznych, nawiedzanie szczególnie znanych miejsc świętych, noszenie medalików, wyróżniające stroje i przestrzeganie lokalnych zwyczajów. Wywodzą się one z wewnętrznej postawy wiary i są wyrazem szczególnej łączności wiernych z Osobami Boskimi*⁷. Chmielewski pisze na ten temat: *Pobożność to ze-*

⁵ RM 48; por. M. CHMIELEWSKI, *Vademecum duchowości katolickiej*. 101 pytań o życie duchowe, Lublin 2004, 156.

⁶ Por. M. CHMIELEWSKI, *Metodologia duchowości katolickiej*, w: *Teologia duchowości katolickiej*, red. W. SŁOMKA, Lublin 2004, 52; por. TENZE, *Vademecum duchowości...*, 216, 218-219.

⁷ CONGREGATIO DE CULTU DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Direttorio su pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti* (17 dicembre 2001), 8, Città del Vaticano 2002, tekst polski: KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, Poznań 2003 (dalej: DPL).

*wewnętrzny przejaw chrześcijańskiej duchowości; właściwa postawa religijno-duchowa chrześcijanina wobec Boga Trójosobowego, a także wobec drugiego człowieka, samego siebie i świata, wynikająca z dynamiki – cnót teologalnych i moralnych, także – darów Ducha Świętego*⁸. Trzeba zatem skonstatować, że pobożność jako taka jest kategorią kanoniczną, gdyż jest sprawdzalnym w zakresie zewnętrznym, czyli według kategorii prawnych, wymiarem duchowości, *jest zewnętrznym wyrazem intymnych relacji człowieka z Bogiem, kultywowaniem na swój sposób odpowiednich cnót przy pomocy eklezjalnych środków uświęcenia oraz rozwijaniem osobistych charyzmatów i ich apostołskiej realizacji w Kościele i społeczeństwie*⁹.

Pobożność przejawia się i realizuje poprzez „ćwiczenia pobożności”, czyli ogół praktyk cielesno-duchowych będących pomocą chrześcijaninowi w życiu duchowym, osiągnięciu właściwej tożsamości i dojrzałości w Bogu, umożliwiającej pełniejszy sposób egzystowania we wspólnocie z innymi¹⁰.

Biorąc pod uwagę przedmiot ćwiczeń pobożności, czyli ich treść, można wyróżnić trzy zasadnicze grupy:

a) chrystologiczne – skoncentrowane na Jezusie Chrystusie jako Bogu-Człowieku i Jego zbawczym dziele. Należec do nich będą: indywidualne i zbiorowe praktyki pobożności eucharystycznej, takie jak wystawienia, nawiedzenia i adoracje Najświętszego Sakramentu, procesje teoforyczne (Boże Ciało), czterdziestogodzinne nabożeństwa i kongresy eucharystyczne, czy komunie św. duchowa. Dalej formy pobożności pasyjnej, jak np. Droga krzyżowa, Gorzkie żale czy kult Miłosierdzia Bożego, a także ćwiczenia pobożności ekspiacyjnej, a wśród nich głównie kult Serca Jezusa.

b) mariologiczne – będące praktycznym przejawem maryjnej duchowości, praktykowanej zgodnie z zaleceniami adhortacji Pawła VI *Marialis cultus*¹¹. Do tej grupy należą przede wszystkim: Różaniec i „Anioł Pański”, a także Godzinki i odmawianie prywatne lub zbiorowe Litanii loretańskiej. Charakterystyczną formą pobożności maryjnej w duchowości polskiej są pielgrzymki do sanktuariów maryjnych, zwłaszcza piesze piel-

⁸ *Pobożność*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. CHMIELEWSKI, Lublin-Kraków 2002, 641.

⁹ B. ZUBERT, *Prawo wiernego do własnej drogi życia duchowego*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 34(2001) 148.

¹⁰ Por. M. CHMIELEWSKI, S. ZARZYCKI, *Ćwiczenia pobożności*, w: *Leksykon duchowości katolickiej...*, 182.

¹¹ PAWEŁ VI, *Adhortatio apostolica Marialis cultus* (2 februarii 1974), 11, „Acta Apostolicae Sedis” 66(1974) 113-163 (dalej: MC).

grzymki na Jasną Górę, a także zawierzenie siebie Maryi, dawniej określane mianem niewolnictwa maryjnego.

c) hagiologiczne – będące praktycznym przeżywaniem tajemnicy świętych obcowania. Zalicza się do nich praktyki pobożne odnoszące się do aniołów, zwłaszcza św. Michała Archanioła i Aniołów Stróżów (wotywa i Godzinki o św. Michale, nowenna do Aniołów Stróżów, Koronka anielska itp.) i poszczególnych świętych, wśród których specjalnym kultem cieszy się św. Józef. Do tej grupy ćwiczeń pobożnych należy zaliczyć różne formy wspierania zmarłych (Msze św. gregoriańskie, odpusty zupełne, wypominki itp.)¹².

Aby pielęgnowanie duchowości i pobożności maryjnej było poprawne, należy kierować się odpowiednimi zasadami sformułowanymi przez Magisterium Kościoła.

Zasadniczym wymogiem nauczania kościelnego odnośnie do nabożeństw kościelnych jest to, aby mieściły się one zawsze w nurcie jedynego kultu chrześcijańskiego, ponieważ od Chrystusa bierze on początek i skuteczność, w Chrystusie znajduje pełny i doskonały wyraz oraz przez Chrystusa w Duchu Świętym prowadzi do Ojca¹³. W każdym przypadku, także w odniesieniu do maryjnej pobożności ludowej, liturgia powinna stanowić zawsze „formę przykładową”, źródło natchnienia, stały punkt odniesienia i ostateczny cel¹⁴. Należy więc pobożność maryjną uzgadniać z liturgią i liturgii, zwłaszcza eucharystycznej, ją podporządkowywać (zasada liturgiczna)¹⁵.

Następnie maryjne nabożeństwa¹⁶, chociaż nie w identyczny sposób i nie w tej samej mierze, powinny wyrażać: charakter trynitarny, wyróżniający i określający kult Boga w Objawieniu Nowego Testamentu: kult Ojca i Syna, i Ducha Świętego (zasada trynitarna); element chrystologiczny, który w pełnym świetle ukazuje jedyne i konieczne pośrednictwo Chrystusa (zasada chrystologiczna); wymiar pneumatologiczny, ponieważ każda autentyczna forma pobożności pochodzi od Ducha Świętego i w Nim się wyraża (zasada pneumatologiczna); charakter eklezjalny, dzięki któremu ochrzczeni, stanowiący święty lud Boga, zjednoczony w imię Pana

¹² Por. M. CHMIELEWSKI, S. ZARZYCKI, *Ćwiczenia pobożności...*, 190.

¹³ Por. DPL, 186.

¹⁴ Por. TAMŻE, 184; por. J. KUMALA, *Liturgia i pobożność ludowa w sanktuariach*, w: *Liturgia i pobożność ludowa*, red. W. NOWAK, Olsztyn 2003, 166-167.

¹⁵ Por. M. CHMIELEWSKI, *Vademecum duchowości katolickiej...*, 158.

¹⁶ W *Dyrektorium* [o pobożności ludowej i liturgii] wyrażenie: «nabożeństwo» oznacza te publiczne lub prywatne formy pobożności chrześcijańskiej, które chociaż nie są częścią liturgii, to jednak zgadzają się z nią, respektując jej ducha, normy i rytm. Z liturgii w pewnej mierze czerpią swą inspirację i powinny do niej prowadzić lud chrześcijański. DPL, 7.

i w żywym włączeniu w świętych obcowanie, modlą się we wspólnocie (zasada eklezjologiczna).

Dalej: rozmaite przejawy pobożności maryjnej powinny na wzór liturgii odwoływać się zawsze do Pisma Świętego jako do niezastąpionego źródła każdej prawdziwej formy kultu chrześcijańskiego (zasada skryptystyczna). Jednak nie powinny być one sprzeczne z wymaganiami ruchu ekumenicznego, nie zaciemniać w niczym pełnego wyznania wiary katolickiej (zasada ekumeniczna). Formy pobożności maryjnej mają także uwzględniać aspekty antropologiczne, a ukazując właściwe znaczenie mężczyzny i kobiety, mają odpowiadać na ich zapotrzebowania (zasada antropologiczna). Wymienione formy powinny również odznaczać się nastawieniem eschatologicznym, tak istotnym w przekazie ewangelijnym (zasada eschatologiczna), a także wyrażać charakter misyjny Kościoła oraz przynależny uczniom Chrystusa obowiązek dawania świadectwa (zasada apostołskiego wymiaru życia chrześcijańskiego)¹⁷.

Ważne znaczenie ma także „zasada naśladowania”, gdyż od Maryi, Pierwszej Uczennicy Ducha Świętego trzeba się uczyć chrześcijańskiej pobożności. Trzeba także uwzględniać zasadę „hierarchii nabożeństw maryjnych”, gdyż nie wszystkie stosowane w Kościele formy kultu maryjnego spełniają powyższe zasady w jednakowym stopniu, stąd nie wszystkie są jednakowo godne zalecenia i praktykowania¹⁸.

2. Czas nabożeństw maryjnych w polskich sanktuariach maryjnych

Kult maryjny został zainicjowany w chrześcijaństwie i w ciągu wieków rozwijał się w Kościele. Przechodził te same koleje, co i kult Chrystusa. Świadczy to, iż cześć oddawana Matce Syna Bożego nie stoi w sprzeczności z kultem oddawanym Bogu w tajemnicy Jej Syna, albowiem *gdy czci doznaje Matka, to i Syn, przez którego wszystko zostało stworzone i w którym według woli wiekuistego Ojca zamieszkała cała Pełnia, zostaje poznany, ukochany i wielbiony w sposób należyty i że są zachowywane Jego przykazania*¹⁹. Swoją bogatą historię kształtowania się czci odda-

¹⁷ Por. DPL, 186; por. M. CHMIELEWSKI, *Vademecum duchowości katolickiej...*, 155-159; por. J. KUMALA, *Liturgia i pobożność ludowa w sanktuariach...*, 169.

¹⁸ Por. M. CHMIELEWSKI, *Vademecum duchowości katolickiej...*, 159.

¹⁹ CONCILIIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium* (21 novembris 1964), 66, „Acta Apostolicae Sedis” 57(1965) 5-67, tekst polski: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, 104-163.

wanej Maryi ma także Kościół w Polsce, szczególnie w sanktuariach Jej poświęconych²⁰.

Według *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii, maryjna pobożność ludowa, zróżnicowana w swoich zewnętrznych formach i głęboka w motywacjach, jest ważnym i uniwersalnym faktem kościelnym. Wypływa ona z wiary i miłości ludu Bożego do Chrystusa, Odkupiciela rodzaju ludzkiego, oraz ze sposobu rozumienia zbawczej misji, którą Bóg powierzył Maryi z Nazaretu i w której jest Ona nie tylko Matką Pana i Zbawiciela, lecz również, na płaszczyźnie łaski, Matką wszystkich ludzi*²¹.

Kościół zawsze zachęcał wiernych do praktykowania osobistej i wspólnotowej pobożności oraz do uczestniczenia w nabożeństwach kościelnych, a zwłaszcza tych, które on sam zatwierdza i poleca²², gdyż kult *liturgiczny, mimo swego obiektywnego znaczenia i niezastąpionej wartości, wyjątkowej skuteczności i charakteru normatywnego, nie wyczerpuje wszystkich możliwości w wyrażaniu czci ludu Bożego ku świętej Matce Pana*²³.

Pobożność ludowa, wspólnotowa i prywatna, w swoich rozmaitych formach powiązana jest także z rytmem dni i nocy, miesięcy i zmieniających się pór roku, ze szczególnymi dniami, radości lub smutku dla poszczególnych osób, ich rodzin lub nawet całych wspólnot²⁴. Trzeba także pamiętać o „świętach” wraz z dniami przeznaczonymi na ich przygotowanie, w czasie których odbywają się nabożeństwa religijne, wnoszące swój wkład w umacnianie szczególnej tradycji danej społeczności²⁵. W normach prawnych dotyczących się sanktuariów maryjnych w Polsce znajdują się zapisy dotyczące pewnych dni czy okresów, w których pielgrzymi i inni wierni praktykują nabożeństwa maryjne.

²⁰ Por. P. GREGER, *Kult Maryjny w Polsce jako jedna z form pobożności ludowej*, „Anamnesis” 32(2002) nr 4, 100. Tenże autor zauważa, że pojęcie «kult» w odniesieniu do Matki Syna Bożego należy rozumieć w sensie szerokim. W ścisłym bowiem zakresie oddawanie «kultu» należy się tylko Bogu. Natomiast tajemnica świętych obcowania wpisuje się w sposób naturalny w obszar tego kultu i zajmuje właściwe sobie miejsce w jedynym kulcie chrześcijańskim. Posługiwanie się pojęciem «kult» w odniesieniu do Pana Boga i zarówno Maryi czy innych świętych, prowadzi często do nieporozumień i zaciemnia niesłychanie ważną prawdę wiary chrześcijańskiej. Dlatego poprawniejsze jest mówienie o czci oddawanej Maryi i pozostałym świętym. TAMŻE, 95.

²¹ DPL, 183.

²² Por. TAMŻE, 192.

²³ Por. TAMŻE, 183. Błąd tzw. czystego liturgizmu polegał na tym, że całą pobożność wiernych chciał ograniczać do liturgii, walcząc równocześnie z nabożeństwami ludowymi. Por. J. SROKA, *Pobożność Maryjna w „Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii”*, „Anamnesis” 32(2002) nr 4, 71.

²⁴ Por. DPL, 20; por. CZ. KRAKOWIAK, *Idee przewodnie Wstępu do Dyrektorium o pobożności ludowej*, w: *Liturgia i pobożność ludowa...*, 24.

²⁵ Por. DPL, 20.

Redaktorzy *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* podkreślają, że większość nabożeństw maryjnych związana jest ze świętami liturgicznymi umieszczonymi w kalendarzu ogólnym obrządku rzymskiego lub w kalendarzach partykularnych diecezji czy rodzin zakonnych²⁶. Świętem liturgicznym, z którym związane są praktyki pobożności ludowej w sanktuariach maryjnych w Polsce, łączy się zazwyczaj uroczystość odpustowa.

W dekreście arcybiskupa metropolity białostockiego Stanisława Szymeckiego, podnoszącym kościół parafialny (sanktuaryjny) w Krypnie do godności kościoła kolegiackiego, znajduje się następujący zapis: *Główną uroczystością sanktuarium krypniańskiego jest «od niepamiętnych czasów» święto Narodzenia NMP, z którym, na mocy zarządzenia konsystorza mohylewskiego z 1821 r., związane jest 40-godzinne nabożeństwo*²⁷. W sanktuarium maryjnym Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny i Świętego Michała Archanioła w Łasku wierni przeżywają *triduum eucharystyczne* 29, 30 i 31 maja każdego roku związane z uroczystością odpustową Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny²⁸.

W *Statucie Sanktuarium Matki Bożej Gietrzwałdzkiej* znajduje się następująca dyspozycja: *W niedzielę po 15 sierpnia są zapraszani do Gietrzwałdu chorzy, a w niedzielę po 6 października osoby należące do stowarzyszeń różańcowych*. Przywołana dyspozycja wskazuje na odmawianie różańca połączone z celebracją liturgiczną Dnia Pańskiego²⁹. Natomiast na praktykowanie Apelu Jasnogórskiego w sanktuariach w związku z uroczy-

²⁶ Por. TAMŻE, 187.

²⁷ Arcybiskup Metropolita Białostocki, *Dekret podnoszący kościół parafialny w Krypnie do godności kościoła kolegiackiego* (8 maja 1997), „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 25(1997) nr 2, 46. Wprawdzie 40-godzinne nabożeństwo jest praktyką pobożności chrystologicznej, ale w wymienionym sanktuarium jest ściśle związane z liturgicznym świętem odpustowym.

²⁸ *Mając na uwadze dobro duchowe wiernych, którzy w adoracji eucharystycznej poza mszą świętą winni pielegnować w sobie żywą świadomość rzeczywistej obecności Chrystusa* (MND, 18), *przychylam się do prośby Przewielebnego Księdza Proboszcza – Kustosza Sanktuarium Matki Boskiej Łaskiej z 16 maja 2006 r. i niniejszym przenoszę – ze względów duszpasterskich – świętowanie triduum eucharystycznego w kolegiacie łaskiej z dni 6, 7 i 8 grudnia na 29, 30 i 31 maja każdego roku, z zachowaniem przepisów prawa kanonicznego i norm liturgicznych* (KPK, kan. 942). Arcybiskup Metropolita Łódzki, *Dekret o przeniesieniu dni świętowania triduum eucharystycznego w Kolegiacie Łaskiej* (18 maja 2006), „Wiadomości Archidiecezjalne Łódzkie” 80(2006) nr 5, 417.

²⁹ *Statut Sanktuarium Matki Bożej Gietrzwałdzkiej* (27 czerwca 2002), § 8, „Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne” 57(2002) nr 60, 8. Podobny w swej treści jest następujący zapis: *Jako uroczystości odpustowe wyznaczam niedzielę po Wniebowzięcia NMP oraz Najświętszej Maryi Panny Różańcowej w drugą niedzielę października*. Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Dekret wyrażający zgodę na uroczystą koronację obrazu Matki Bożej Mstowskiej Miłosierdzia* (30 lipca 2000), „Częstochowskie Wiadomości Archidiecezjalne” 74(2000) nr 7-8, 42.

stością odpustową wskazuje następujący tekst: *Dzień odpustowy* (w sanktuariach – J.A.) *można zakończyć wieczorną Mszą św. z kazaniem, modlitwami wieczornymi i Apelem Jasnogórskim*³⁰.

Niektóre teksty kanoniczne w sposób ogólny stanowią, iż we wszystkich sanktuariach (a więc i w maryjnych) należy w związku z uroczystością odpustową praktykować także formy pobożności ludowej. Pośrednio wypowiada się o tym Synod Diecezji Toruńskiej w słowach: *W sanktuariach maryjnych obchodzi się uroczystości święta maryjne w ciągu roku, dbając o ich dobre przygotowanie. Główne uroczystości w sanktuarium zawsze winny poprzedzać rekolekcje*³¹, co niewątpliwie łączy się z praktykami ludowej pobożności maryjnej. *Instrukcja o sanktuariach i duszpasterstwie sanktuaryjnym* Synodu Toruńskiego postanawia, że odpust sanktuaryjny powinien być poprzedzony rekolekcjami lub triduum modlitewnym, a kustosz ma przygotować dokładny program nabożeństw i działań duszpasterskich, co pośrednio wskazuje na realizację także maryjnych form pobożności ludowej³². *Instrukcja duszpasterska dla sanktuarium* I Synodu Diecezji Pelplińskiej domaga się dobrego zorganizowania „odpustów” z całym tygodniem odpustowym z racji tytułu danego miejsca świętego, co w sanktuariach maryjnych łączy się z maryjną pobożnością ludową³³. XLII Synod Diecezji Płockiej przypomina, że *uroczystości odpustowe* (we wszystkich sanktuariach w diecezji – J.A.) *nie powinny ograniczać się tylko do sprawowania Eucharystii, lecz powinny także obejmować pobożne praktyki: nowenny, tridua, nieszpory, procesje, godzinki, drogę krzyżową, różaniec, adoracje, błogosławieństwa, poświęcenia*³⁴. Podobnie postanawia IV Synod Diecezji Tarnowskiej, przypominając, że *okresem wzmożonego oddziaływania sanktuarium jest uroczystość odpustowa, dlatego należy ją szczegółowo zaplanować i dokładnie przygotować, przede wszystkim pod względem duszpasterskim*³⁵. Przywołany synod wspomina o tygodniowych odpustach w sanktuariach diecezji tarnowskiej. Kustosze winni zadbać o to, aby w programie odpustu było przynajmniej jedno specjalne

³⁰ LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004-2008), *Instrukcja dla organizatorów uroczystości odpustowych w sanktuariach*, nr 8, t. 2. Statuty, Poznań 2008, 547.

³¹ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego*, Toruń 2011, 154.

³² *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego, Instrukcja o sanktuariach i duszpasterstwie sanktuaryjnym*, nr 14, 16. 1, Toruń 2011, 154.

³³ *Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej, Instrukcja duszpasterska dla sanktuarium*, nr 8, Pelplin 2001, 194.

³⁴ XLII Synod Diecezji Płockiej (1987-1991), XIII *Instrukcja o sanktuariach*, nr 10 k, Płock 1992, 189.

³⁵ IV Synod Diecezji Tarnowskiej. *Ad imaginem ecclesiae universalis*, Tarnów 1990, st. 310 § 1, 146, (st. = statut).

nabożeństwo dla młodzieży, co pośrednio daje możliwość praktyki ludowej pobożności maryjnej³⁶.

Wśród dni tygodnia, w których szczególnie czci się Najświętszą Maryję Pannę, wyjątkowe znaczenie ma sobota, podniesiona do stopnia wspomnienia Najświętszej Maryi Panny. Nie tylko kult liturgiczny, ale także pobożność ludowa docenia znaczenie soboty jako dnia Maryi, oddając w każdą sobotę szczególną cześć Matce Pana, poprzez różnego rodzaju nabożeństwa przeznaczone właśnie na ten dzień³⁷. Także w sanktuariach maryjnych w Polsce sobota jest często ubogacana maryjnymi nabożeństwami ludowymi, co znajduje swoje odbicie w tekstach kanonicznych³⁸.

W sanktuarium Matki Bożej Kłobuckiej Niepokalanej Ucieczki Grzeszników w Kłobucku *każdej soboty na nabożeństwie do Matki Bożej gromadzi się bardzo wiele osób. Przychodzą z prośbami i podziękowaniami*³⁹, natomiast w sanktuarium Najświętszej Maryi Panny Pajęczańskiej w Pajęcznie w I sobotę miesiąca w godzinach wieczornych winny odbywać się *czuwania modlitewne w intencji Ojca Świętego i Kościoła powszechnego*⁴⁰.

Z kolei do sanktuarium Matki Bożej Zawadzkiej w Zawadzie k. Dębicy *często przybywają [...] wierni w zorganizowanych grupach, szczególnie w pierwsze soboty miesiąca*⁴¹, a w sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Tarnowie w każdą sobotę odbywa się nowenna, która gromadzi *wiernych, którzy przybywają z całej okolicy, aby prosić Matkę Bożą w różnych potrzebach*⁴². Natomiast w sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Braniewie pierwsze soboty miesiąca od listopada do kwietnia stanowią *podstawowe nabożeństwa maryjne*⁴³.

³⁶ Por. TAMŻE, st. 616. § 2, 230.

³⁷ Por. DPL, 188; por. *Orientamenti e proposte*, nr 5, 48.

³⁸ Zob. P. GREGER, *Kult Maryjny w Polsce...*, 102.

³⁹ *Prośba o koronację obrazu Matki Bożej Kłobuckiej – Niepokalanej Ucieczki Grzeszników* (29 kwietnia 2004), „Częstochowskie Wiadomości Archidiecezjalne” 78(2004) nr 5-7, 53.

⁴⁰ Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Dekret o pielęgnowaniu i rozwijaniu czci Najświętszej Maryi Panny – Pajęczańskiej Matki Kościoła w związku z uroczystą koronacją jej wizerunku w dniu 28 maja 2005 r.* (4 listopada 2003), „Częstochowskie Wiadomości Archidiecezjalne” 79(2005) nr 5, 135; por. Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Dekret o pielęgnowaniu i rozwijaniu czci Najświętszej Maryi Panny Pocieszenia Oblubienicy Ducha Świętego Pocieszyciela w Bęczkowicach w związku z uroczystą koronacją jej wizerunku w dniu 8 września 2007 r.* (23 listopada 2007), „Częstochowskie Wiadomości Archidiecezjalne” 81(2007) nr 9, 66.

⁴¹ Biskup Tarnowski, *Dekret potwierdzający istnienie sanktuarium diecezjalnego Matki Bożej Zawadzkiej w Zawadzie k. Dębicy* (2 lutego 2003), „Currenda” 153(2003) nr 1, 55.

⁴² Biskup Tarnowski, *Dekret erygujący Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Tarnowie* (13 maja 2003), „Currenda” 153(2003) nr 2, 230.

⁴³ Arcybiskup Metropolita Warmiński, *Dekret ustanawiający sanktuarium MB Fatimskiej w Braniewie* (4 kwietnia 1998), „Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne” 53(1998) nr 36, 33; por. Arcybiskup Metropolita Warmiński, *Dekret ustanawiający sanktuarium MB Fatimskiej w Biskupcu Warmińskim* (4 kwietnia 1998), „Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne” 53(1998) nr 36, 33.

Oprócz sobót szczególnym dniem realizowania maryjnej pobożności ludowej w sanktuariach są środy. Środa to dzień, w którym w wielu kościołach i sanktuariach odprawiana jest Nowenna do Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Na przykład w sanktuarium Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Choszcznie w 1975 roku na prośbę wiernych została zapoczątkowana Nowenna do Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Sprowadzony został z Rzymu obraz, będący wierną kopią Obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy znajdującego się w kościele św. Alfonsa w Rzymie. W czasie konsekracji kościoła wspomniany wizerunek został poświęcony i ustanowiona Nowenna Wieczysta. Nowenna ta jest odprawiana w każdą środę o godzinie 18.00 i gromadzi bardzo dużo ludzi, którzy składają prośby i podziękowania za otrzymane łaski⁴⁴. W sanktuarium Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny w Trzebiatowie od roku 1990, kiedy oficjalnie zaprowadzono Nowennę do Matki Bożej Nieustającej Pomocy, w każdą środę wierni licznie gromadzą się dla odprawienia Nowenny do Matki Bożej Nieustającej Pomocy, uwidaczniając publicznie na karteczkach swe prośby i podziękowania, czy też prywatnie zanoszą swoje modlitwy i przedstawiają Matce Bożej, będąc przekonanymi o ich wysłuchaniu⁴⁵. Także w sanktuarium Najświętszej Maryi Panny Pocieszenia Oblubienicy Ducha Świętego Pocieszyciela w Bęczkowicach środy całego roku są dniami odmawiania Nowenny do Matki Bożej Nieustającej Pomocy⁴⁶.

Maryja odbiera także szczególną cześć w miesiącach Jej poświęconych. Ma to m.in. odzwierciedlenie w polskich sanktuariach maryjnych. Szczególnym miesiącem czci Matki Bożej jest przede wszystkim maj. We wspomnianych miejscach pielgrzymkowych odbywają się uroczyste nabożeństwa majowe⁴⁷. Również w październiku odda-

⁴⁴ Por. Arcybiskup Metropolita Szczecińsko-Kamieński, *Dekret ustanawiający Sanktuarium Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Choszcznie* (8 grudnia 1993), „Prezbiterium” 21(1993) nr 11-12, 331.

⁴⁵ Por. Arcybiskup Metropolita Szczecińsko-Kamieński, *Dekret ustanawiający Sanktuarium Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny w Trzebiatowie* (7 października 1996), „Prezbiterium” 24(1996) nr 9-10, 293.

⁴⁶ Por. Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Dekret o pielęgnowaniu i rozwijaniu czci Najświętszej Maryi Panny Pocieszenia Oblubienicy Ducha Świętego Pocieszyciela w Bęczkowicach*, 66.

⁴⁷ Por. Biskup Koszalińsko-Kołobrzeski, *Dekret ustanowienia Sanktuarium Matki Bożej Trzykróć Przedziwnej i Zwycięskiej Królowej z Szensztatu na Górze Chelmskiej w Koszalinie* (1 czerwca 2002), „Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne” 30(2002) nr 4-6, § 5 d, 44; Arcybiskup Metropolita Szczecińsko-Kamieński, *Dekret ustanawiający Sanktuarium Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny w Trzebiatowie...*, 292; *Statut diecezjalnego sanktuarium Matki Bożej Królowej Rodzin w Parczewie* (10 maja 2008), „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” 77(2008) nr 5, art. 3, nr 7, 224; *Statut diecezjalnego sanktuarium Matki Bożej Budziszynskiej w Mokobodach* (5 grudnia 2004), „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” 73(2004) nr 12, art. 6, nr 8, 554.

je się w sanktuariach cześć Maryi przez uroczyste sprawowanie nabożeństw różańcowych⁴⁸.

Wskazując na czas nabożeństw maryjnych w polskich sanktuariach maryjnych, należy też wspomnieć o tzw. nabożeństwach fatimskich odprawianych w wielu sanktuariach dnia 13 każdego miesiąca od maja do października. Są one wypełnieniem woli Maryi i odpowiedzią na Jej słowa w Fatimie wypowiedziane do trojga młodych wizjonerów w 1917 r. w Portugalii. Dekret uznający jako sanktuarium maryjne kościół pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny Fatimskiej w Rybnej zawiera następujący zapis: *Zobowiązują aktualnego Księdza Proboszcza i jego następców, jako kustoszów sanktuarium, do stałej troski o pogłębienie i rozwijanie kultu Najświętszej Maryi Panny Fatimskiej, szczególnie zaś nabożeństw fatimskich odprawianych dnia 13 każdego miesiąca od maja do października*⁴⁹. Natomiast w sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w Lubajnach od 13 maja do 13 października, w kolejne rocznice sześciu objawień Matki Boskiej prowadzi się nocne procesje różańcowe ze świecami do pięciu stacji wokół kościoła⁵⁰, a w sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Braniewie podstawowymi nabożeństwami są *Czuwania Fatimskie w dniu 13 miesiąca od maja do października*⁵¹. W sanktuarium maryjnym w Przylękowie odbywają się *czuwania maryjne od maja do października*⁵².

⁴⁸ Por. Arcybiskup Metropolita Szczecińsko-Kamiński, *Dekret ustanawiający Sanktuarium Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny w Trzebiatowie...*, 292; zob. Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Dekret uznający jako sanktuarium maryjne kościół pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny Fatimskiej w Rybnej* (30 maja 2002), „Częstochowskie Wiadomości Archidiecezjalne” 76(2002) nr 5-7, 40; por. Biskup Siedlecki, *Dekret ustanowienia diecezjalnego sanktuarium Matki Bożej Królowej Rodzin w kościele parafialnym pw. św. Jana Chrzciciela w Parczewie*, art. 3, nr 6, 224; por. *Statut diecezjalnego sanktuarium Matki Bożej Budziszynskiej w Mokobodach*, art. 6, nr 7, 554.

⁴⁹ Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Dekret uznający jako sanktuarium maryjne kościół pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny Fatimskiej w Rybnej*, 40; por. Biskup Tarnowski, *Dekret erygujący Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Tarnowie*, 230; por. Arcybiskup Metropolita Warszawski, *Dekret aprobujący kościół Matki Bożej Fatimskiej w Warszawie na Niedźwiadku jako sanktuarium diecezjalne* (13 maja 2006) „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 96(2006), nr 5, 552.

⁵⁰ Arcybiskup Metropolita Warmiński, *Dekret o dekanalnym sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w Lubajnach* (13 kwietnia 1996), „Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne” 51(1996) nr 24, 50; por. Arcybiskup Metropolita Warmiński, *Dekret o sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w Korszach* (13 maja 1996), „Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne” 51(1996) nr 24, 51.

⁵¹ Arcybiskup Metropolita Warmiński, *Dekret ustanawiający sanktuarium MB Fatimskiej w Braniewie*, § 4, 33; por. Arcybiskup Metropolita Warmiński, *Dekret ustanawiający sanktuarium MB Fatimskiej w Biskupcu Warmińskim*, § 4, 33; por. Biskup Tarnowski, *Dekret erygujący Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Tarnowie*, 230.

⁵² Biskup Bielsko-Zywiecki, *Kościół parafii Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Przylękowie - Sanktuarium Maryjnym* (1 grudnia 2008), „Kwartalnik Diecezjalny. Pismo Urzędowe Diecezji Bielsko-Zywieckiej” 17(2008) nr 4, 370.

Pośrednio o nabożeństwach fatimskich wspomina się w dekrecie erygującym sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Turzy Śląskiej, gdzie jest mowa o *umocnieniu i pogłębieniu wiary przez nabożeństwo do Matki Bożej Fatimskiej [...] w kościele parafialnym w Turzy Śląskiej*⁵³.

3. Formy pobożności ludowej w sanktuariach maryjnych w Polsce

Chociaż w duchowym życiu Kościoła centralne miejsce zajmuje liturgia, to jednak wierni nie mogą ograniczać się jedynie do udziału w niej. Historia uczy, że życie wiary w różnych epokach opierało się także na różnych formach pobożności ludowej, przeżywanych przez wiernych. Dlatego też w trosce o ożywienie i podkreślenie znaczenia liturgii prawodawca kościelny zwraca uwagę na konieczność zachowania różnorodnych form chrześcijańskiej pobożności ludowej, które jednak winny być zatwierdzone przez kompetentną władzę duchowną⁵⁴. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. poleca, aby w sanktuariach zapewnić wiernym obfitsze środki zbawienia przez pielęgnowanie zatwierdzonych form pobożności ludowej⁵⁵. Nic więc dziwnego, że polskie prawodawstwo partykularne, idąc za przytoczoną normą kodeksową, przewiduje w ośrodkach pielgrzymkowych poświęconych czci Najświętszej Maryi Panny wypełnienie określonych praktyk pobożności ludowej.

Niewątpliwie jedną z istotnych form pobożności ludowej praktykowanej w sanktuariach jest różaniec, należący do najwspanialszych modlitw, do której częstego odmawiania papieże nieraz zachęcali wiernych⁵⁶. *Uprzywi-*

⁵³ Arcybiskup Metropolita Katowicki, *Dekret erygujący sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Turzy Śląskiej* (8 grudnia 1997), „Wiadomości Archidiecezjalne”. Organ Urzędowy Kurii Metropolitalnej w Katowicach 65(1997) nr 12, 591; por. Biskup Elcki, *Dekret ustanawiający sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w kościele katedralnym św. Wojciecha w Elku* (13 maja 1994), „Kronika Urzędowa Diecezji Elckiej” 5(1994) nr 1, 37-38.

⁵⁴ Por. S. ARASZCZUK, *Język i formy pobożności ludowej*, „Seminare” 20(2004) 163.

⁵⁵ Por. kan. 1234 § 1.

⁵⁶ Por. DPL, 197. *Jednakże z różnych powodów wydaje się Nam rzeczą stosowną omówić wyraźnie dwie pobożne praktyki, które zwłaszcza na Zachodzie są w użyciu i którymi już wielokrotnie zajęła się Stolica Apostolska. Są to: [...] różaniec lub koronka Najświętszej Maryi Panny. MC 40. Jednak najważniejszym motywem, by zachęcić z mocą do odmawiania różańca, jest fakt, że stanowi on bardzo wartościowy środek, sprzyjający podejmowaniu we wspólnocie wiernych tego wysiłku kontemplacji chrześcijańskiego misterium.* JAN PAWEŁ II, *Litterae Apostolicae Rosarium Virginis Mariae* (16 octobris 2002), 5, „Acta Apostolicae Sedis” 95(2003) 5-36; por. W. NOWAK, *Matka Pana w pobożności ludowej*, w: *Liturgia i pobożność ludowa...*, 121-122.

lejanymi miejscami modlitwy są sanktuaria, szczególnie maryjne, [...] gdzie różaniec można odmawiać wspólnotowo⁵⁷. Tytułem przykładu można podać, że w diecezjalnym sanktuarium Matki Bożej Królowej Rodzin w Parczewie *posługa uświęcania realizowana jest przez [...] propagowanie modlitwy różańcowej, która szczególnie w miesiącu październiku powinna w Sanktuarium posiadać charakter bardziej uroczysty*⁵⁸. W dekanalnym sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w Lubajnach prowadzone są *nocne procesje różańcowe ze świecami do pięciu stacji wokół kościoła*⁵⁹.

Kolejną modlitwą będącą manifestacją pobożności ludowej jest „Anioł Pański”, a w okresie wielkanocnym „Regina caeli”⁶⁰. Pierwsza z nich to głęboko zakorzeniona w tradycji duchowej i poparta nauczaniem papieży modlitwa, w której wierni trzy razy dziennie (rano, w południe i wieczorem) wspominają Zwiastowanie Maryi przez Archanioła Gabriela. Anioł Pański jest więc przypomnieniem wydarzenia zbawczego, w którym, zgodnie z planem Boga Ojca, odwieczne Słowo za sprawą Ducha Świętego stało się Człowiekiem w łonie Dziewicy Maryi⁶¹. Dlatego Kościół bardzo poleca, aby w niektórych przypadkach, zwłaszcza we wspólnotach zakonnych, w sanktuariach maryjnych, oraz podczas różnych zgromadzeń i zjazdów odmawiać tę modlitwę⁶².

W Dekrecie o reaktywowaniu sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej w Starym Wielisławiu znajduje się zapis: *Dlatego wiernym, którzy nawiedzają kościół w Wielisławiu, wyspowiadają się, przy zachowaniu postu i złożeniu pewnej ofiary, albo powodowani duchem chrześcijańskiej miłości odwiedzą chorych lub pomodlą się za dusze zmarłych, odmówią Anioł Pański [...] udzielamy każdemu stosownego odpustu*⁶³.

⁵⁷ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia, *Wskazania na „Rok Różańca”* (grudzień 2002), „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej” 60(2005) nr 10-11, 75.

⁵⁸ *Statut diecezjalnego sanktuarium Matki Bożej Królowej Rodzin w Parczewie*, art. 3, nr 6, 223-224; por. *Statut diecezjalnego sanktuarium Matki Bożej Budziszczyńskiej w Mokobodach*, art. 6, nr 7, 554.

⁵⁹ Arcybiskup Metropolita Warmiński, *Dekret o dekanalnym sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w Lubajnach*, 50; por. Arcybiskup Metropolita Warmiński, *Dekret o sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w Korszach*, 50; Arcybiskup Metropolita Warmiński, *Dekret ustanawiający sanktuarium MB Fatimskiej w Braniewie*, § 6, 33.

⁶⁰ Por. W. NOWAK, *Matka Pana w pobożności ludowej...*, 121.

⁶¹ Por. DPL, 195; *Orientamenti e proposte*, 61; MC 40.

⁶² Por. *Orientamenti e proposte*, 61.

⁶³ Arcybiskup Metropolita Wrocławski, *Dekret o reaktywowaniu Sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej w Starym Wielisławiu, w dekanacie Polanica Zdrój* (12 września 2000), „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 53(2000) nr 3, 285; por. Biskup Sosnowiecki, *Zarządzenie dotyczące uzyskania odpustu jubileuszowego w diecezji sosnowieckiej* (27 października 1999), III d, „Sosnowieckie Wiadomości Diecezjalne” 8(1999) nr 10-12, 321; por. I Synod Archidiecezji Białostockiej, Białystok 2000, st. 800, 205; zob. II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań 2001, st. 31, 271 (dalej: II PSP).

Jednym z najstarszych nabożeństw, które od XVI wieku praktykuje się w polskiej pobożności maryjnej, są Godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny, ułożone na wzór dawnego brewiarza, śpiewane także dzisiaj w kościołach i sanktuariach. Sławimy w nich wielkość Boga, który tak wspaniale wyniósł człowieka i zapraszamy Go do naszego życia, które chcemy przeżywać jak Maryja. Trynitarne akłamacje, język zaczerpnięty i inspirowany Biblią, bogactwo i piękno dawnej polszczyzny, to dodatkowe walory Godzinek⁶⁴.

Wyraźnie o Godzinkach śpiewanych w sanktuariach mówią niektóre teksty kanoniczne. Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej zaleca, by Godzinki o Niepokalanym Poczęciu NMP były śpiewane we wszystkich kościołach przed pierwszą Mszą św. we wszystkie niedziele i święta, co również odnosi się do sanktuariów maryjnych⁶⁵. I Synod Diecezji Elckiej poleca, aby Godzinki o Niepokalanym Poczęciu NMP śpiewać w niedziele i święta maryjne, a duszpasterze winni dołożyć starań, aby wyjaśnić wiernym teologiczną treść godzinek, tak aby mogły się stać prawdziwym maryjnym brewiarzem ludzi świeckich. Synod więc pośrednio poleca śpiewać Godzinki także w sanktuariach⁶⁶.

Wśród form modlitwy do Matki Najświętszej zalecanych przez Kościół znajdują się litanie. Są to serie wezwań do Maryi, następujące po sobie w jednakowym rytmie i stwarzających jakby modlitewny strumień wysławień i prośb. Wezwania bowiem, przeważnie bardzo krótkie, składają się z dwu części: pierwsza jest wychwalaniem („Panno łaskawa”), druga – prośbą („módl się za nami”). Księgi liturgiczne obrządku rzymskiego zawierają dwa formularze litanijne: Litanie loretańska, którą papież stale darzą szacunkiem, oraz Litanie w obrzędzie koronacji wizerunków Najświętszej Maryi Panny⁶⁷.

⁶⁴ Por. II PSP, st. 30, 271.

⁶⁵ *Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej*, Rzeszów 2004, st. 367, 172. W diecezji rzeszowskiej są m.in. sanktuaria maryjne: Dębowiec – Sanktuarium Matki Bożej Pojednawczyni Grzeszników; Lipinki – Sanktuarium Matki Bożej Wniebowziętej; Rzeszów – OO. Bernardyni – Sanktuarium Matki Bożej Wniebowziętej Pani Rzeszowa; Tarnowiec – Sanktuarium Matki Bożej Zawierzenia, Chmielnik Rzeszowski – Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej; Niechobrz – Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy; Rzeszów – Katedra – Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej; Rzeszów – Saletyni – Sanktuarium Matki Bożej Saletyńskiej; Czudec – Sanktuarium Matki Bożej Różańcowej; Ropczyce – Sanktuarium Matki Bożej Królowej Rodzin. *Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej...*, st. 388 § 2, 181.

⁶⁶ Por. *I Synod Diecezji Elckiej 1997-1999*, Elk 1999, st. 878, nr 8, 140. W diecezji elckiej są m.in. trzy koronowane sanktuaria maryjne w: *Studzienicznej, Sejnach i Elku, oraz dwa niekoronowane w Krasnymborze i Rajgrodzie, które są celem licznych pielgrzymek diecezjalnych, parafialnych i prywatnych*. TAMŻE, st. 880, 140.

⁶⁷ Por. DPL, 203; por. W. NOWAK, *Matka Pana w pobożności ludowej...*, 122-123. *Wśród modlitw do Matki Bożej, jakie zostały zlecone przez Urząd Nauczycielski*

Według Statutu Sanktuarium Matki Zbawiciela w Warszawie *pielgrzymi oraz wierni z parafii mogą uzyskać odpust zupełny pod zwykłymi warunkami; również przez pobożne nawiedzenie sanktuarium i odmówienie jednej części Różańca Świętego lub Litanii do Matki Bożej albo odprawienie Drogi Krzyżowej*⁶⁸.

Pośrednio o odmawianiu czy śpiewaniu Litanii do Matki Bożej można wnioskować, gdy prawodawcy mówią o odprawianych w danym sanktuarium nabożeństwach majowych, których integralną częścią jest właśnie wspomniana litania⁶⁹.

Przedstawiając praktyki pobożności ludowej ku czci Najświętszej Maryi Panny w sanktuariach maryjnych w Polsce, należy wskazać na *czcigodną modlitwę do Matki Bożej „Pod Twoją obronę”*⁷⁰. Teksty polskiego prawa partykularnego dotyczące sanktuariów maryjnych polecają odmawiać tę antyfonę jako jeden z elementów uzyskania odpustu jubileuszowego podczas nawiedzenia kościoła sanktuarijnego⁷¹.

Typowo polską praktyką maryjnej pobożności jest śpiew Apelu Jasnogórskiego, który jest wieczorną modlitwą kierowaną w intencji Ojczyzny i Kościoła do Maryi Królowej Polski i Matki Kościoła. Można go przeżywać indywidualnie, odprawiany jest w rodzinach, w większych wspólnotach, także w niektórych sanktuariach maryjnych i innych świątyniach, szczególnie w niektóre uroczystości i święta maryjne, zwłaszcza na zakoń-

Kościola, znajduje się także Litania Loretańska. Z powodu wyjątkowego znaczenia Stolica Apostolska umieściła ją również w Rytuale rzymskim. Orientamenti e proposte, 63; por. J. SROKA, *Pobożność Maryjna...*, 76.

⁶⁸ *Statuty Sanktuarium Matki Zbawiciela w Warszawie*, § 10 (3 grudnia 2006), „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 98(2007) nr 2, 181; por. Biskup Sosnowiecki, *Zarządzenie dotyczące uzyskania odpustu jubileuszowego w diecezji sosnowieckiej*, V d, 321.

⁶⁹ Zob. np. Biskup Koszalińsko-Kołobrzeski, *Dekret ustanowienia Sanktuarium Matki Bożej Trzykroć Przedziwnej i Zwycięskiej Królowej z Szersztatu na Górze Chelmskiej*, § 5 d, 44; Arcybiskup Metropolita Szczecińsko-Kamieński, *Dekret ustanawiający Sanktuarium Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny w Trzebiatowie...*, 292; Kuria Metropolitalna Białostocka, *Koronacja Obrazu Matki Bożej w Krypnie. Instrukcja duszpasterska*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 11(1985) nr 2, I, 2 38; *Statut diecezjalnego sanktuarium Matki Bożej Królowej Rodzin w Parczewie...*, art. 3, nr 7, 224; zob. H. SOBECZKO, *Relacja między pobożnością ludową i liturgią*, w: *Liturgia i pobożność ludowa...*, 60.

⁷⁰ Por. DPL, 23.

⁷¹ Por. Kuria Metropolitalna Białostocka, *Instrukcja w sprawie obchodu Jubileuszu Roku 2000 w Archidiecezji Białostockiej*, nr 4, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 27(1999) nr 4, 70; Arcybiskup Metropolita Lubelski, *Dekret w sprawie uroczystego obchodu Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 w Archidiecezji Lubelskiej* (26 maja 1999), nr 4, „Wiadomości Archidiecezjalne Lubelskie” 73(1999) nr 2, 279; Biskup Sosnowiecki, *Zarządzenie dotyczące uzyskania odpustu jubileuszowego w diecezji sosnowieckiej*, V d, 321.

czenie nabożeństw wieczornych, jak również w czasie pielgrzymek. Na przykład *Instrukcja dla organizatorów uroczystości odpustowych w sanktuariach* LXIX Synodu Archidiecezji Poznańskiej przewiduje, że *dzień odpustowy można zakończyć wieczorną Mszą św. z kazaniem, modlitwami wieczornymi i Apelem Jasnogórskim. Pielgrzymów należy serdecznie pożegnać, zapraszając ich na następne uroczystości sanktuaryjne*⁷².

Jedną z form ludowej pobożności maryjnej jest hymn ku czci Matki Bożej, zwany Akathistos (Akatyst), tzn. hymn wykonywany w postawie stojącej. Stanowi on najwyższy i szeroko znany wyraz pobożności maryjnej w tradycji bizantyjskiej. Jest arcydziełem literatury i teologii, a jego treść stanowi modlitewna forma wypowiedziania tych prawd maryjnych, w które Kościół pierwszych wieków wierzył i wyznawał za powszechną zgodą. Hymn ten inspirowany jest Pismem Świętym, doktryną wiary zdefiniowaną na soborach ekumenicznych w Nicei (325), w Efezie (431) oraz w Chalcedonie (451), a także pismami Ojców wschodnich IV i V wieku⁷³. W naszych czasach hymn ten rozpowszechnił się bardzo także we wspólnotach i wśród wiernych obrządku łacińskiego. Niektórzy polscy prowadzący kościelni polecają wykonywanie tego hymnu w sanktuariach maryjnych. W Dekrecie w sprawie ustanowienia kościołów Roku Jubileuszowego w Diecezji Toruńskiej z 15 marca 1999 r. wśród praktyk wymaganych do uzyskania odpustu jubileuszowego Penitencjaria Apostolska zaleca wiernym również odbycie pielgrzymki do kościoła katedralnego lub do innych kościołów i miejsc wyznaczonych przez ordynariusza oraz uczestniczenie tam we Mszy św. albo innym nabożeństwie liturgicznym, takim jak jutrznia czy nieszpory, lub w innej pobożnej praktyce np. w recytacji hymnu Akatystu ku czci Matki Bożej. Wspomniany dekret wymienia konkretne sanktuaria maryjne, gdzie poleca się wykonywać Akatyst⁷⁴.

⁷² LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004-2008), *Instrukcja dla organizatorów uroczystości odpustowych w sanktuariach*, t. 2, Statuty, Poznań 2008, nr 8, 546.

⁷³ Por. W. NOWAK, *Matka Pana w pobożności ludowej...*, 123.

⁷⁴ Są to sanktuaria: Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Toruniu; Sanktuarium Matki Bożej Chełmińskiej w Chełmnie; Sanktuarium Matki Bożej Lipskiej w Lubawie i Lipach; Sanktuarium Matki Bożej Łąkowskiej w Nowym Mieście; Sanktuarium Matki Bożej Rywałdzkiej w Rywałdzie; Sanktuarium Matki Bożej Brzemiennej w Wąbrzeźnie. Biskup Toruński, *Dekret w sprawie ustanowienia kościołów Roku Jubileuszowego w Diecezji Toruńskiej* (15 marca 1999), nr 1-2, „Toruńskie Wiadomości Kościelne” 7(1999) nr 1-2, 28; por. Biskup Koszalińsko-Kołobrzegi, *Dekret ustanowienia kościołów stacyjnych w Diecezji Koszalińsko-Kołobrzegi na Rok Jubileuszowy 2000* (19 maja 1999), „Koszalińsko-Kołobrzegskie Wiadomości Diecezjalne” 27(1999) nr 4-6, 27.

4. Zakończenie

W encyklice *Redemptoris Mater* Jan Paweł II przypomniał, że Maryja pozostaje wciąż obecna w dziele Kościoła, który wprowadza w świat królestwo Jej Syna Jezusa Chrystusa. Ta obecność Matki Pana znajduje zarówno w naszych czasach, jak i w historii Kościoła rozmaite środki wyrazu. Posiada ona też wieloraki zasięg działania, m.in. poprzez przyciągającą i promieniującą moc wielkich sanktuariów maryjnych, w których nie tylko poszczególni wierni czy środowiska miejscowe, ale niekiedy nawet całe narody i kontynenty szukają spotkania z Matką Bożą⁷⁵. Wierni obchodzą z radością Jej święta, chętnie biorą udział w procesjach, pielgrzymują do Jej sanktuariów, lubią śpiewać ku Jej czci i składać dziękczynne wota⁷⁶. W sanktuariach maryjnych obok liturgii praktykuje się także różnorodne formy maryjnej pobożności ludowej⁷⁷. Maryjna pobożność ludowa jest ważną i powszechnie występującą praktyką w Kościele. Wypływa ona z wiary i miłości ludu Bożego do Chrystusa, Odkupiciela rodzaju ludzkiego, oraz ze sposobu rozumienia zbawczej misji, którą Bóg powierzył Maryi i w której jest Ona nie tylko Matką Pana i Zbawiciela, lecz również, na płaszczyźnie łaski, Matką wszystkich ludzi⁷⁸.

Prawodawca kodeksowy poleca, aby we wszystkich sanktuariach, a więc i maryjnych, zapewnić wiernym obfitsze środki zbawienia przez gorliwe głoszenie słowa Bożego, przez odpowiednie ożywienie życia liturgicznego, zwłaszcza przez sprawowanie Eucharystii i pokuty oraz przez kultywowanie zatwierdzonych form pobożności ludowej⁷⁹. Te zatwierdzone praktyki ludowej pobożności maryjnej są zalecane, niekiedy zobowiązują się do ich wykonywania w polskich maryjnych ośrodkach pielgrzymkowych. Stanowi to wyraz troski władzy kościelnej o bogaty w formy i żywy kult Maryi w tych miejscach, a także jest recepcją prawa powszechnego, nakazującego pielęgnowanie *pietà popolare*, do prawa partykularnego.

Ks. dr hab. Jerzy Adamczyk
Wyższe Seminarium Duchowne w Radomiu

ul. Kościelna 1
PL - 26-660 Radom

e-mail: ksjerzyad@wp.pl

⁷⁵ Por. RM 28; por. J. KUMALA, *Liturgia i pobożność ludowa w sanktuariach...*, 168.

⁷⁶ Por. *Orientamenti e proposte*, 67.

⁷⁷ Por. DPL, 19.

⁷⁸ Por. TAMŻE, 183.

⁷⁹ Por. kan. 1234 § 1.

Bibliografia

- II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań 2001.
- IV Synod Diecezji Tarnowskiej. *Ad imaginem ecclesiae universalis*, Tarnów 1990.
- XLII Synod Diecezji Płockiej (1987-1991), XIII Instrukcja o sanktuariach, Płock 1992.
- LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004-2008), *Instrukcja dla organizatorów uroczystości odpustowych w sanktuariach*, t. 2. Statuty, Poznań 2008.
- Araszczyk S., *Język i formy pobożności ludowej*, „Seminare” 20(2004).
- Chmielewski M., Zarzycki S., *Ćwiczenia pobożności*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin - Kraków 2002.
- Chmielewski M., *Vademecum duchowości katolickiej. 101 pytań o życie duchowe*, Lublin 2004.
- Chmielewski M., *Metodologia duchowości katolickiej*, w: *Teologia duchowości katolickiej*, red. W. Słomka, Lublin 2004.
- Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia *Lumen gentium* (21 novembris 1964), „Acta Apostolicae Sedis” 57(1965) 5-67.
- Greger P., *Kult Maryjny w Polsce jako jedna z form pobożności ludowej*, „Anamnesis” 32(2002) nr 4.
- Jan Paweł II, Litterae encyclicae *Redemptoris Mater* (25 marti 1987), „Acta Apostolicae Sedis” 79(1987) 361- 433.
- Jan Paweł II, Litterae Apostolicae *Rosarium Virginis Mariae* (16 octobris 2002), „Acta Apostolicae Sedis” 95(2003) 5-36.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, Poznań 2003.
- Kongregacja Kultu Bożego, *Wskazania i propozycje obchodu Roku Maryjnego*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej” 43(1988) nr 1-2.
- Krakowiak Cz., *Idee przewodnie Wstępu do Dyrektorium o pobożności ludowej*, w: *Liturgia i pobożność ludowa*, red. W. Nowak, Olsztyn 2003.
- Kumala J., *Liturgia i pobożność ludowa w sanktuariach*, w: *Liturgia i pobożność ludowa*, red. W. Nowak, Olsztyn 2003.
- Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin - Kraków 2002.
- Nowak W., *Matka Pana w pobożności ludowej*, w: *Liturgia i pobożność ludowa*, red. Tenże, Olsztyn 2003.
- Paweł VI, Adhortatio apostolica *Marialis cultus* (2 februarii 1974), 11, „Acta Apostolicae Sedis” 66(1974) 113-163.
- Sroka J., *Pobożność Maryjna w „Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii”*, „Anamnesis” 32(2002) nr 4.
- Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej, Instrukcja duszpasterska dla sanktuarium*, Pelplin 2001.
- Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego*, Toruń 2011.
- Zubert B., *Prawo wiernego do własnej drogi życia duchowego*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 34(2001).

Popular Pious Practices in Honor of the Blessed Virgin Mary at the Marian Shrines in Poland. Canonical Aspect

(Summary)

The article discusses the issue of the popular pious practices in honor of the Blessed Virgin Mary at the Marian shrines in Poland in light of the provisions of Canon Law.

The article's first part presents the basic principles of proper Marian devotion in the light of the modern teaching of the Church.

The second part relates the problem of timing celebrations in honor of the Blessed Virgin Mary in the Polish Marian shrines, while the third part is devoted to various forms of popular piety in the Marian shrines in Poland.

Keywords: sanctuary, Marian shrines in Poland, piety, Marian spirituality, popular piety, the Code of Canon Law of 1983, Particular law.

Słowa kluczowe: sanktuarium, sanktuaria maryjne w Polsce, pobożność, duchowość maryjna, pobożność ludowa, Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku, prawo partykularne.